

Provbeskrivning Stormaktstiden HT24

- Boken "Koll på stormaktstiden" s 4-47 (se nedan sidhänvisningar)
- Begreppslista
- Presentation från lektioner (Schoolsoft och Teams)
- Uppgifter och frågor vi jobbat med under lektionerna
- Mind-maps från repetitionslektioner (Schoolsoft och Teams)
- Tidslinjen första sidan i boken "Koll på Stormaktstiden"

- Kunna regenterna i rätt ordning under stormaktstiden samt kunna förklara vilka de var och ge exempel på vad de gjorde under sin regeringstid.
Gustav II Adolf, Drottning Kristina, Karl X Gustav, Karl XI och Karl XII.

- Årtal för viktiga händelser, ex 30 åriga kriget 1618-1648, Gustav II Adolf dödsdag 6/11 1632, 8/12 1626 Drottning Kristina föds, 5/2 1658 Tåget över stora bält, Freden i Roskilde 1658, Karl XI blir kung 1660, Karl XII blir kung 1697, Slaget vid Poltava 1709, Karl XII stupar av ett skott i huvudet utanför den norska fästningen Fredriksten 1718.

- Regenternas olika sätt att styra Sverige. Från att rådet (kungaförsäkran, Gustav II Adolf, Kristina och Karl X) fick vara med och bestämma till envælde (envælde under Karl XI och Karl XII).

- Kunna förklara kort Vasaskeppets historia, kunna nämna en orsak till varför det sjönk (s.14-15)

- Adeln under stormaktstiden, hur deras makt ökar för att sedan minska (kungaförsäkran, krig, envælde, reduktion).
I början fick adeln dela makten med kungen, under den karolinska tiden blev det envælde. Under det 30-åriga kriget fick adeln krigsbyten, slott,

mark och gårdar som tack för hjälpen att de var med och stred (från Gustav II Adolf och Drottning Kristina). Under den karolinska tiden tog Karl XI tillbaka 50 % av alla slott och gårdar (reduktionen och envælde).

- **Skillnaden mellan 30-åriga kriget och nordiska kriget.**

30-åriga kriget var ett religionskrig mellan protestanter och katoliker samt att Sverige ville ha mer makt runt Östersjön (Gustav II Adolf och Drottning Kristina). Armén bestod av bönder och legoknektar. Gustav II Adolf dog i kriget.

Det nordiska kriget var ett försvarskrig. Danmark, Polen och Ryssland anföll Sverige (Karl XII). Armén bestod av karoliner (utbildade soldater). Karl XII dog i kriget.

- **Kunna ge exempel på vetenskapsmän och historiker som blir berömda och beryktade under stormaktstiden (s 30-31 och 34-35), exempelvis Isaac Newton, Galileo Galilei och Magnus Gabriel.**

- **Att Sverige växte till ytan under stormaktstiden t ex vid freden i Roskilde 1658 var Sverige som störst (Karl X Gustav). Kunna namnge länder som ingick i Sveriges Östersjövälde.**

- **Vad ett styckebruk var och vilka som arbetade där. (s 16-17)**

Ett styckebruk tillverkade kanoner och var som ett samhälle. Valloner, som kom från Vallonien i Belgien, lockades över till Sverige för att arbeta på styckebruken. De var duktiga hantverkare (smeder och järnarbetare).

- **Hur levde de "vanliga" människorna (bönder, soldater, kvinnor, borgare, tiggare och barn) under stormaktstiden? Vanliga människors levnadsvillkor. (s 22-25)**

Att människor hade det svårt under stormaktstiden. I början, under det 30-åriga kriget fick bönderna gå ut i krig och deras söner. Kvinnorna fick slita hårt hemma med att sköta hela gården och hushållet. En del kvinnor blev tvungna att lämna gården för att tigga i städerna. Där blev de utkörda och ibland hamnade barnen på barnhus. Missväxt var vanligt och

i slutet av stormaktstiden kom pesten som drabbade alla stånd. I slutet av stormaktstiden blev det något bättre för bönderna då Sverige delades in i rotar. Varje rote hade hand om en soldat. Nu slapp de att skicka sina egna söner till kriget, de tidigare kallade utskrivningarna.

- **Skillnader och likheter mellan män/kvinnor/barn i adeln och män/kvinnor/barn i de andra stånden (s 24 och 33-34).** Du ska kunna ge exempel på likheter och skillnader och förklara varför det var så. Adelskvinnorna fick lära sig att sköta ett hushåll, tala lärt, läsa, tala franska, dansa. Adelsmännen fick lära sig kriga, historia, matematik, språk, svenska, dansa, astronomi. De rika stadsborna kunde låta sina barn gå i skolan och barn på barnhus fick lära sig att läsa och skriva. Även sönerna till vallonerna fick gå i skolan. Vissa kvinnor och barn på landsbygden kunde lära sig läsa med hjälp av prästen eller klockaren. Utgå från de uppgifter vi arbetat med under lektionerna.
- **Kunna förklara vad en snapphane var;** och varför man valde att bli snapphane, samt vad konsekvensen kunde bli för tillfångatagna snapphanar och deras anhöriga (s 38-39).
- **Kunna förklara vad en karolin var;** och ge exempel på hur hen levde hemma och i fält (s 44-45).
- **Kunna förklara vad häxprocesserna var (s 40-41);** ge exempel på möjliga orsaker till häxprocesserna samt namnge konsekvenser av häxprocesserna för inblandade kvinnor och barn.
- **Källor/spår från stormaktstiden t ex dagböcker, kläder, föremål, tavlor, kyrkoböcker, rättegångsprotokoll, brev och deras tillförlitlighet (s 4-5, 11-13,15,20-21, 24-25, 32-35 m.fl sidor där bilder/föremål från stormaktstiden finns) .** Du ska kunna jämföra två källor och förklara tydligt varför den ena källan är mer trovärdig än den andra. Titta på dina anteckningar, uppgifter samt presentation från lektionerna.

Begrepp

Se bifogad begreppslista

Provdatum vecka 49 HT2024:

Måndag 2/12: 6C

Onsdag 4/12: 6A och 6B